

دانشگاه آزاد اسلامی مشهد

دانشکده حقوق علوم سیاسی و زبان های خارجه

جزوه حقوق سازمان های بین المللی

استاد محترم جناب دکتر ملکی زاده

دانشجو علیرضا باشراف

مهرماه ۹۵

محل چاپ انتشارات موج سپید : کوچه جنب دانشکده حقوق (داخل استاد یوسفی ۱۵) بعد از دبستان رازدان

۰۹۱۵۸۰۸۰۹۰۰ - ۳۶۶۲۳۹۲۰

به نام حق

«جزوه درسی حقوق سازمانهای بین المللی»

مدرس: جناب دکتر ملکی زاده

دانشجو: علیرضا باسرف

بخش اول: سازمان های بین المللی

فصل اول: کلیات

در ابتدا این سوال در ذهن ایجاد می شود که چرا سازمانهای بین المللی حائز اهمیت فراوان در حقوق بین الملل می باشند؟ برای پاسخ به این سوال باید گفت که زیرا این سازمانها تابع اصلی حقوق بین الملل هستند و در حقوق بین الملل جزو تابعان اصلی محسوب می شوند.

تابعان حقوق بین الملل نهادهایی هستند که واضح قاعده به علاوه اجراء کننده قاعده می باشند و این تابعان بر دو نوع تقسیم می گردند؛

الف) تابعان فرعی .

ب) تابعان اصلی؛ که در این نوع از تابع دولتها و سازمانهای بین الملل هستند .

تعریف سازمانهای بین المللی

«به تجمعی از دولتها اطلاق می شود که بر اساس یک سند تأسیسی تشکیل می شود و امضاء آن اهداف مشترکی را در چارچوب نهادها و ارکان ویژه با فعالیت مستمر و مداوم دنبال می کند»، در بیان این تعریف پنج ویژگی نهفته شده است و یک نهاد باید تمام این پنج ویژگی را دارا باشد تا بتواند سازمان بین المللی باشد و این پنج ویژگی عبارتند از؛

۱. تجمعی از دولتها .

۲. تصویب سند تأسیسی .

۳. هدف مشترک .

۴. ویژگی و ارکان خاص .

۵. فعالیت مستمر .

بررسی ویژگی های تعریف سازمانهای بین المللی

۱-۱: اجتماع دولت ها

سازمانهای بین المللی اصولاً از اجتماع دولت ها تشکیل می شود به عبارت دیگر اجزای سازنده یک سازمان بین المللی صرفاً دولتها هستند .

نکته :

- نهادهایی در حقوق بین الملل وجود دارد که اجزاء سازنده آن دولتها نیستند اما به عنوان سازمان بین المللی تلقی می شوند لازم به ذکر است که اینها سازمانهای بین المللی غیردولتی می باشند که در حیطه تعریف ما قرار نمی گیرند و موضوع بحث ما تابع اصلی حقوق بین الملل نمی باشند و جزو تابعان فرعی محسوب می شوند .

- برخی موارد با سازمانهایی مواجه می شویم که ممکن است سازمانهای غیردولتی نیز در آن وجود داشته باشند اما این امر باعث خارج نمودن این سازمانها از قلمرو مورد بحث ما نمی شود ، مانند؛ الف) سازمان بین المللی کار (ILO) که در آن نمایندگان کارگران ، کارفرمایان و همچنین نمایندگان دولت ها وجود دارد که اسناد لازم الاجراء را مقابله نامه گویند که دولتها ملزم به رعایت آن هستند . ب) دیوان بین المللی دادگستری (ICJ) یا دادگاه لاهه که قضات نماینده دولت ها محسوب نمی شوند اما این سازمان یک سازمان بین المللی محسوب می شود .

۱-۲: تصویب سند تأسیس

در سازمان بین المللی علاوه بر اجتماع دولتها ، نیاز به تصویب سندی دارد تحت عنوان سند تأسیس (اساسنامه سازمان) صرف نظر از عنوان آن (منشور، میثاق و اعلامیه) .

قالب و شکل اساسنامه : منظور از این نمود ، خارجی اساسنامه است که یک معاهده بین المللی چند جانبه می باشد .

● **نکته :** اگر کشورها تجمع دولت را داشته باشند و این تجمع دولتها منجر به تصویب سند تأسیسی منشور صرفاً یک کنفرانس بین المللی ایجاد خواهد شد نه یک سازمان بین المللی .

۳-۱: اهداف مشترک

اهداف مشترک یک سازمان در واقع تعیین کننده قلمرو فعالیت آن سازمان می باشد و اهداف آن در اساسنامه تعیین می شود ، از حیث اهداف سازمان های بین المللی به دو دسته تقسیم می شوند ؛

۳-۱-۱: با اهداف عام؛ آن دسته از سازمانهایی هستند که در زمینه های مختلف سیاسی، اقتصادی ، اجتماعی و فرهنگی فعالیت می کنند

۳-۲-۱: با اهداف خاص ؛ آن دسته از سازمانهایی هستند که صرفاً در یک زمینه خاص فعالیت می کنند مثل سازمان ناتو (nato) ، اوپک ، کنفرانس اسلامی (unesco) ، اقتصادی تجارت جهانی (wto) .

۴-۱: وجود ارکان خاص

هر سازمان بین المللی باید دارای ارکان و نهادهای خاصی باشد وجود این ارکان برای تحقق اهداف آن سازمان ضروری است که در هر سازمان بین المللی ما حداقل دو الی سه رکن ذیل را داریم ؛

۴-۱-۱: مجمع .

۴-۲-۱: شورا .

۴-۳-۱: دبیرخانه .

۵-۱: تداوم و استمرار فعالیت

فعالیت سازمانهای بین المللی عموماً موضوعاتی است که کاربرد فراگیر و جهانی دارد (نیاز دائمی جامعه بشری است) به همین دلیل این فعالیت ها باید مداوم و مستمر باشد .

هدف اصلی سازمان ملل متحد صلح و امنیت بین المللی است و در منشور مدت زمان برای فعالیت آنها تعیین نشده است.

فصل دوم: شخصیت حقوقی بین المللی

شخصیت حقوقی بین المللی سازمانها

سوالی که مطرح می شود این است که آیا سازمانهای بین المللی شخصیت حقوقی مستقل از اجزاء تشکیل دهنده خود دارند؟ موجودیت یک سازمان بین المللی و برخورداری آن سازمان از حق و تکلیف منوط است به احراز شخصیت حقوقی بین المللی آن سازمان.

در خصوص شخصیت حقوقی سازمان بین المللی رویه قضایی بین المللی به این امر تاکید ورزیده است، دیوان بین المللی دادگستری در نظریه مشورتی خود تحت عنوان قضیه جبران خسارات وارده به سازمان ملل به این امر تأکید کرد که در این قضیه نماینده سازمان ملل در محل مأموریت خود توسط گروهی به قتل رسید سوالی که مطرح شد که آیا سازمان ملل صلاحیت اقامه دعوا علیه دولت خاطی به واسطه عدم حفاظت کافی از مأمور خود را داشته است یا خیر؟ که پاسخ به این سوال مثبت بود.

الف) دیوان نظر داد که سازمان ملل دارای اهمیت حقوقی جهت اقامه دعوا علیه دولت خاطی می باشد.

ب) ماده ۱۰۴ منشور سازمان ملل مقرر می دارد که « سازمان در خاک هر یک از امضاء از اهلیت حقوقی که برای انجام وظایف و رسیدن به مقاصد آن ضروری است متمتع خواهد شد. »

● **نکته:** هر چند رویه بین الملل قضایی و ماده ۱۰۴ در خصوص سازمان ملل متحد بیان شده، اما قابل تسری به نام سازمانهای بین المللی می باشد. (دارای پنج ویژگی باشد)

آثار کسب شخصیت حقوقی بین المللی

۱- پیدایش یک موجودیت جدید در حقوق بین الملل:

با احراز شخصیت حقوقی ما با یک تابع دیگر حقوق بین الملل یعنی سازمان مواجه می شویم، اگر شخصیت حقوقی برای سازمان در نظر گرفته نشود اصولاً چیزی تحت عنوان یک موجودیت جدید در حقوق بین الملل وجود نخواهد داشت.

۲- استقلال در تصمیم گیری :

کلیه سازمانهای بین المللی از استقلال در تصمیم گیری های خود برخوردار هستند یعنی تصمیمی که اتخاذ می شود ، تصمیم خود آن سازمان است و نه کشورهای عضو بطور مثال فصلنامه های سازمان ملل تصمیم خود سازمان ملل است نه آمریکا ، انگلیس ، فرانسه و امثالهم .

۳- استقلال مالی سازمان :

بدین مفهوم که هر چند منابع مالی سازمانهای بین المللی توسط دولتهای عضو تأمین می شود اما در مصارفی خرج می شود که خود آن سازمان تشخیص می دهد .

۴- استقلال حقوقی سازمان

یک سازمان بین المللی در مقابل اقدامات خودش مسؤول است در صورتی که خسارات را به افراد و دولتها وارد کند مسؤولیت جبران خسارت وارده بر عهده خود آن سازمان خواهد بود و نه دولتهای عضو در نتیجه سازمان در دعوی حقوقی خود مستقل عمل می کند ، مثال : ناتو که سازمان نظامی اروپا است عملیاتی را انجام می دهد اگر اشتباه کند باید خسارت را پرداخت کند .

۵- داشتن دارایی و اموال مستقل می باشد :

منظور این است که دارایی و اموال یک سازمان بین المللی به خود آن سازمان تعلق دارد و نه به سازمانهای عضو و دارای اموالی هستند مانند ؛ اموال منقول و غیرمنقول که اینها همه متعلق به خود سازمان ملل می باشد .

فصل سوم: صلاحیت سازمان؛

صلاحیت سازمانهای بین المللی

منظور از صلاحیت در متون تخصصی با صلاحیت قضایی متفاوت است، منظور از صلاحیت اختیارات هائی است که به موجب یک سند تأسیسی به سازمان بین المللی اعطاء می شود تا در چهارچوب امور به اهداف خود نائل شود.

سوال اصلی این است که اگر به صلاحیتی در اساسنامه صراحتاً اشاره نشده باشد آیا سازمان می تواند فراتر از اساسنامه عمل کند یا خیر؟ در این خصوص دو نظریه وجود دارد؛

نظر اول: صلاحیت تصریح شده است، طبق این نظریه صلاحیت ها و اختیارات یک سازمان بین المللی صرفاً محدود به موارد مندرج در اساسنامه است و خارج از آن سازمان هیچ نوع صلاحیتی ندارد به عبارت دیگر برای تعیین صلاحیت صرفاً باید به مواد اساسنامه مراجعه کرد، نظریه پردازان حقوق بین الملل تابع این نظریه هستند که یکی از معروفترین آنها آقای «کلسه» می باشد.

نظر دوم: صلاحیت ضمنی است، طبق این نظریه صلاحیت و اختیارات سازمانهای بین المللی محدود به مواد مندرج در اساسنامه نیست بلکه سازمان بین المللی تا آنجا دارای صلاحیت و اختیار است که برای رسیدن به اهداف و مقاصدش ضروری است حتی اگر از موارد پیش بینی شده در اساسنامه عدول شود.

🔴 **نکته:** حدود صلاحیت را اساسنامه مشخص نمی کند بلکه اهداف و مقاصد حدود صلاحیت را مشخص می کند.

یکی از راههایی که برای ما می تواند وجود قاعده را اثبات کند استناد به رویه قضایی بین المللی است که یکی از مهمترین مراجع در سازمان بین المللی **دیوان بین الملل دادگستری** می باشد.

دیوان بین الملل دادگستری در جبران خسارت بیان نموده است که طبق حقوق بین الملل سازمان ملل باید دارای صلاحیت های لازم برای انجام مقاصد خود باشد هر چند صریحاً در منشور پیش بینی نشده باشد، ملاحظه می شود که دیوان بین الملل دادگستری قائل به نظریه صلاحیت ضمنی است.

نکته : هر چند رأی دیوان بین الملل دادگستری صرفاً در خصوص سازمان ملل مطرح شده اما قابل تصریح و اعمال برای سایر سازمانهای بین المللی هم است .

عضویت در سازمانهای بین المللی

اصولاً حق عضویت در سازمانهای بین المللی به دولتها تعلق دارد اصل بر این است که اعضای سازنده ، دولتها هستند سایر موجودیت ها مثل نهضت های آزادی بخش از این حق بطور محدود برخوردار هستند .

این موجودیت ها می تواند به عضویت سازمانهای بین المللی بصورت عضویت ناظر درآیند، صرفاً حق حضور در جلسات را دارند بدون اینکه بتوانند رأی بدهند .

اعضای ناظر در سازمانهای بین المللی در مواردی می توانند دولت ها باشند مانند سوئیس که تا سال ۲۰۰۲ عضو ناظر سازمان ملل بود ، سوئیس به عنوان کشور بی طرف شناخته شده است ، ممکن است در مواردی دولتی به دلیل اینکه شرایط عضویت در یک سازمان بین المللی را ندارد بصورت عضو ناظر در آن سازمان پذیرفته می شود مانند ؛ عضویت ناظر روسیه در سازمان کنفرانس اسلامی یا عضویت ناظر ایران در پیمان اقتصادی «شانگ های» .

از حیث پذیرش دولتها در سازمان بین المللی به دو نوع سازمان تقسیم می شوند ؛

۱- سازمان های بین المللی باز .

۲- سازمان های بین المللی بسته .

سازمانهای بین المللی باز

سازمانهایی هستند که امکان عضویت برای کلیه دولت ها در آنجا وجود دارد به عبارت دیگر شرط عضویت در این سازمانها صرفاً دولت است نمونه بارز سازمان ملل می باشد .

سازمانهای بین المللی بسته

سازمانهایی هستند که علاوه بر دولت بودن شرایط دیگری مثل شرایط اقتصادی ، سیاسی ، رعایت موازین حقوق بشر و امثالهم جهت عضویت در آنجا نیاز است نمونه بارز اتحادیه اروپایی است و مسئله کشور ترکیه در این عضویت .

مزایا و مصونیت های سازمان های بین المللی

مفهوم جدید مزایا و مصونیت ها نخستین بار در کنفرانس سانفرانسیسکو در سال ۱۹۴۵ مطرح شد این کنفرانس به منظور تدوین منشور سازمان متحد ایجاد شده بود و کمیسیون حقوق بین الملل مأمور تدوین مقرراتی در این خصوص گردید که نتیجه کار کمیسیون حقوق بین المللی تصویب کنوانسیون مزایا و مصونیت های بین الملل معروف به کنوانسیون عمومی ۱۹۴۶ که در نهایت منجر به این نوع کنوانسیون گردید که با تصویب منشور موادی از آن علل به خصوص ماده ۱۰۵ به این موضوع یعنی مزایا و مصونیت ها اختصاص پیدا کرد.

ماده ۱۰۵ چنین مقرر می دارد؛ «۱- سازمان در خاک هر یک از اعضای خود از امتیازات و مصونیت هایی که برای رسیدن به مقاصد آن ضروری است برخوردار خواهد بود.

۲- نمایندگان اعضاء ملل متحد و مامورین سازمان نیز به همین نحو از امتیازات و مصونیت های لازم برای اینکه بتوانند وظایفشان را که مربوط به سازمان است مستقلاً انجام دهند برخوردار خواهند بود.

۳- مجمع عمومی می تواند برای تعیین جزئیات اجرای بندهای اول و دوم این ماده توصیه هایی بنماید یا مقابله نامه هایی بدین منظور به اعضاء پیشنهاد کند. « در بند اول این ماده در خصوص مزایا و مصونیت های خود سازمان ملل است که به عنوان یک شخصیت حقوقی مستقل از کشورهای عضو.

اما بند دوم این ماده مربوط به مزایا و مصونیت های نمایندگان کشورهای عضو نزد سازمان ملل و کارمندان سازمان ملل نزد کشورها می باشد.

سوالی که در اینجا می توان مطرح شود این است که **اسناد مرتبط با مصونیت و مزایا را نام ببرید؟**
جواب ماده ۱۰۵ منشور سازمان بین المللی است.

علاوه بر این کمیسیون حقوق بین الملل در اواخر دهه ۶۰ میلادی موضوع مزایا و مصونیت ها را مجدداً در دستور کارش قرار داد و متن کنوانسیونی را تهیه کرد تحت عنوان « **کنوانسیون مزایا و مصونیت های نمایندگان دولت ها نزد سازمان ها** » که در سال ۱۹۷۵ این کنوانسیون به تصویب رسید؛ موضوع مزایا و مصونیت های سازمان و نمایندگانش هر چند که مورد توجه قرار گرفت اما به دلیل اختلاف دولت ها در این خصوص به عنوان یک معاهده (کنوانسیون) درنیامد.

🔸 **نکته :** مزایا و مصونیت های دولت ها مثل مصونیت های نمایندگان دولت ها نزد یکدیگر مشمول دو کنوانسیون بسیار با اهمیت است که این دو کنوانسیون ها جزو کنوانسیونهای قانون ساز می باشند و فقط در مورد رابطه دولت با دولت است و عبارتند از ؛

۱ - کنوانسیون وین ۱۹۶۱ در مورد حقوق دیپلماتیک .

۲ - کنوانسیون وین ۱۹۶۳ در مورد حقوق کنسولی .

تعریف مزایا و مصونیت ها

الف (مصونیت :

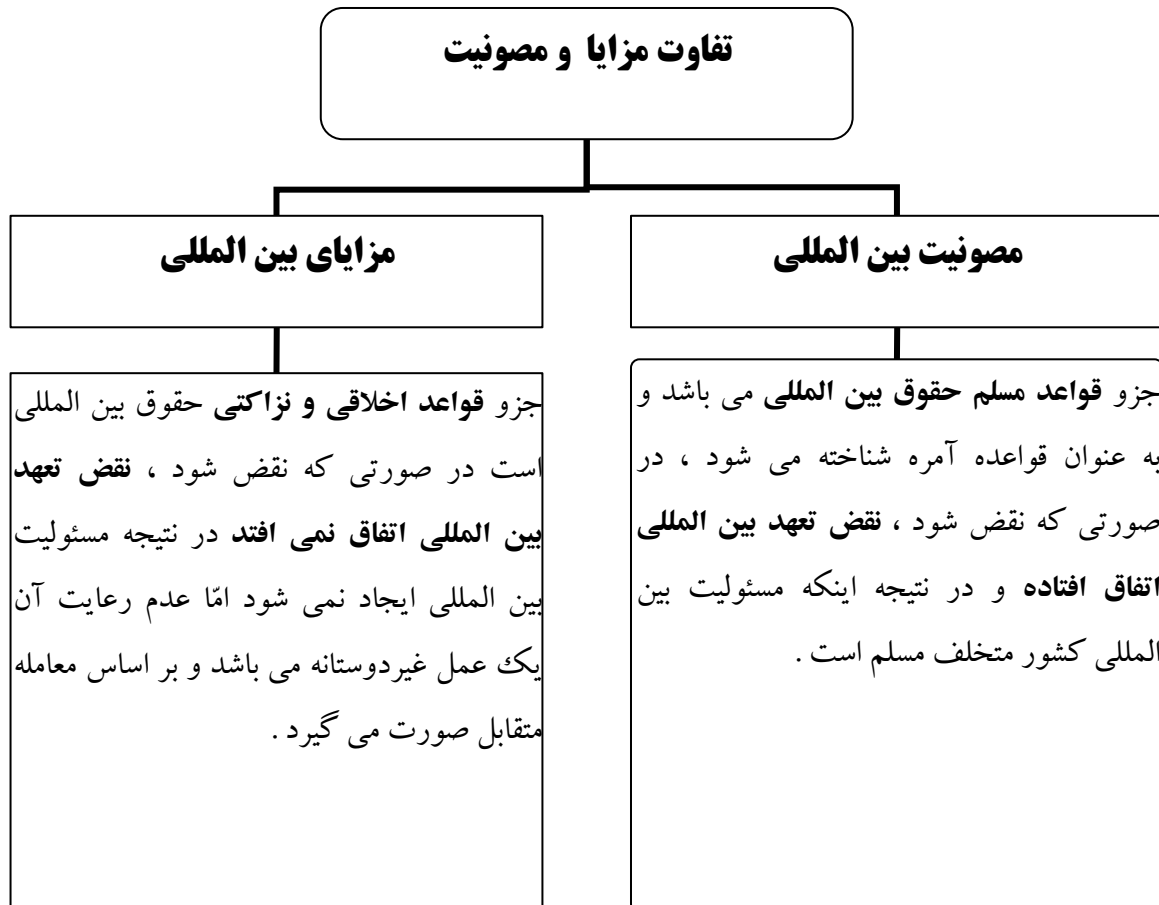
عبارت است از حقی که به موجب قانون دارندگان آن نسبت به کلیه اعمالی که در اجراء وظایف خود انجام می دهند که از تعقیب جزایی ، مدنی و اداری در امان باشند ، مصونیت بیشتر در قالب عدم حضور در محاکم کشور میزبان نمود پیدا می کند .

ب (مزایا :

عبارت است از امتیازاتی که سایر مردم حق استفاده از آن را ندارند و بیشتر در قالب معافیت از قوانین مالیاتی و گمرکی کشور میزبان صورت می گیرد .

فصل چهارم: تفاوت مزایا و مصونیت

مهمترین تفاوت در خصوص ماهیت قواعد مربوط به مصونیت و قواعد مربوط به مزایاست که ؛

انواع مصونیت ها

مصونیت ها را در چهار قسمت اساسی تحت عناوین های ؛ مصونیت قضایی ، مصونیت اموال و اماکن سازمان بین المللی ، مصونیت بایگانی و اسناد ، مصونیت از تعرض در ذیل مورد بررسی قرار می دهیم ؛

۱- مصونیت قضایی

مهمترین نوع از مصونیت ، مصونیت قضایی است در این حالت اعضای هیأت های نمایندگی برخلاف سایر مردم و اتباع دیگر کشورها از حیطة قدرت اجرایی کشور پذیرفته خارج می باشند البته این بدان معنی نیست که دارنده مصونیت مافوق قانون داخلی است بلکه رعایت قانون برای وی الزامی است ولی قابل اجرا نمی باشد .

ماده ۳۰ کنوانسیون ۱۹۷۵ که در خصوص مصونیت نمایندگان دولت‌ها نزد سازمانهای بین‌المللی است بیان می‌کند که؛ «رئیس مأموریت و کارکنان مأموریت از تعقیب جزایی دولت پذیرنده مصون هستند و هیچگونه عملیات اجرایی در خصوص این افراد اعمال نخواهد شد.»

● **نکته:** مصونیت قضایی رئیس هیأت و کارمندان دیپلماتیک آن در قلمرو دولت پذیرنده آنها را از تعقیب قضایی دولت فرستنده معاف نخواهد کرد.

۲- مصونیت اموال و اماکن سازمانهای بین‌المللی

همانطوری که از عنوان این بخش بر می‌آید اموال و اماکن متعلق به سازمان بین‌الملل دارای مصونیت می‌باشد لازم به ذکر است که اموال و اماکن دولتها نزد یکدیگر هم از جمله کنسولگری‌ها و سفارتخانه‌ها دارای مصونیت می‌باشند، مصونیت اموال و اماکن عمدتاً در «معاهدات مقرر» مورد توجه قرار می‌گیرد.

ماده ۳ معاهده مقرر بین سازمان ملل و ایالات متحده بیان نموده است؛ «محدوده مقرر سازمان ملل از تعرض در امان است و مقامات دولت میزبان فقط با رضایت دبیر کل سازمان قادر به ورود به محدوده مقرر و اماکن سازمان هستند.»

● **نکته:** هرچند که دولتهای مقرر حق ورود به اماکن سازمان را ندارند اما از طرفی دیگر وظیفه از این اماکن را عهده دار می‌باشند.

۳- مصونیت بایگانی و اسناد

طبق کنوانسیون عمومی ۱۹۴۶ بایگانی و اسناد متعلق به سازمان ملل و سایر اسناد موجود در نزد این سازمان از تعرض مصون است، طبق ماده ۲۵ کنوانسیون ۱۹۷۵؛ «بایگانی و اسناد هیأت مأموریت در هر زمان و در هر مکان از تعرض مصون خواهد بود، در روابط بین دولت‌ها هم این قاعده قابلیت اعمال و اجرا را دارد.»

۴- مصونیت از تعرض

روآسای هیأت‌های دیپلماتیک و کارکنانش از تعرض مصون هستند و به هیچ عنوان نمی‌توان آنها را توقیف و بازداشت کرد، دولت پذیرنده با این افراد باید رفتار محترمانه که در شأن آنهاست داشته باشد و کلیه اقدامات لازم را برای جلوگیری از تعرض به آنها انجام دهد و وظیفه دارد که اشخاص متعرض به این افراد و اماکن را تحت تعقیب قرار داده و مجازات نماید. (ماده ۲۸ کنوانسیون ۱۹۷۵)

مزایا امتیازاتی است که افراد عادی از آن ها بهره مند نیستند ، بر اساس اصل عمل متقابل اعطاء می شود و بیشتر در چهارچوب معافیت های گمرکی است . بر اساس اصل عمل متقابل یعنی اگر امتیازی اعطاء می شود باید کشور مقابل هم آن امتیاز را اعطاء نماید ، انواع مزایا عبارتند از ؛

الف) معافیت از عوارض و مالیات

طبق کنوانسیونهای ۱۹۴۶ (کنوانسیون عمومی) و کنوانسیون ۱۹۷۵ رئیس هیأت دیپلماتیک و کارمندان از پرداخت عوارض و مالیاتهای شخصی معاف هستند مگر در موارد زیر؛

الف ۱) مالیات های غیرمستقیم که معمولاً جزو قیمت کالا می باشد .

الف ۲) عوارض و مالیاتهایی که بر اموال غیرمنقول واقعه در قلمرو دولت پذیرنده است مگر در مواردی که نماینده این اموال را برای مقاصد دیپلماتیک در اختیار داشته باشد .

ب) معافیت از حقوق گمرکی

این معافیت هم به نوعی یک نوع مالیات محسوب می شود که دولتها برای ورود کالا به قلمرو سرزمینی خودشان وضع می کنند طبق کنوانسیون ۱۹۷۵ ؛ «دولت پذیرنده طبق قوانین و مقرراتی که ممکن است وضع کند معافیت از حقوق گمرکی را به شرح ذیل اجازه خواهد داد ؛

الف) اشیاء مورد استفاده رسمی هیأت دیپلماتیک .

ب) اشیاء مورد استفاده شخصی رئیس هیأت دیپلماتیک و کارمندان مانند اثاثیه منزل .

ج) توشه شخصی رئیس هیأت دیپلماتیک و کارمندان هیأت از تفتیش معاف است مگر آنکه دلائل جدی دال بر وجود اشیائی که مشمول این معافیت ها نمی شود در دست بود ، یا ورود و صدور آن اشیاء به موجب قانون دولت پذیرنده ممنوع باشد در این گونه موارد تفتیش در حضور شخص نمایندگان و نماینده وی صورت خواهد گرفت . «

یکی از مشخصات جامعه بین المللی در حال حاضر وجود تعداد زیادی سازمان بین المللی است .

جهت اطلاع :

تا سال ۲۰۰۰ = ۱۴۰۰ سازمان بین دولتی و ۲۷ هزار سازمان غیردولتی تخمین زده شده است

یکی از مسائل عمده ارائه یک معیار جهت طبقه بندی سازمانهای بین المللی است ، معیارهای متفاوتی در این خصوص ارائه شده است که در ذیل به شرح این معیارها می پردازیم ؛

۱- معیار جغرافیایی :

بر اساس این معیار سازمان بین المللی به سازمان جهانی و سازمان منطقه ایی تقسیم می شوند .

۱ + : سازمان جهانی : سازمان هایی هستند که اعضای آن کشورهای مختلف دنیا می توانند باشد نمونه بارز سازمان ملل متحد .

۱ ۴ : سازمان منطقه ایی : سازمان هایی هستند که اعضای تشکیل دهنده آن صرفاً از یک منطقه خاص جغرافیایی می باشد مانند اتحادیه اروپا .

⊖ **نکته :** سازمان بین المللی وجود دارد که از یک طرف جهانی نیستند و از طرف دیگر هم منطقه ایی نمی باشند یعنی اعضای آن صرفاً از یک منطقه جغرافیایی نیستند مانند سازمان های کشورهای صادرکننده نفت (opec) و به این نوع سازمان ، سازمان فرامنطقه ایی گفته می شود .

۲- معیار اهداف :

بر این اساس سازمانهای بین المللی تقسیم می شوند به ؛

۱-۲ : سازمان بین المللی با اهداف عام .

۲-۲ : سازمان بین المللی با اهداف خاص .

۳- دسته بندی سازمان های بین المللی بر اساس اختیارات :

بر این اساس سازمان ها تقسیم می شوند به ؛

۱-۳ : سازمانهای عمل کننده یا اجرایی ؛ مثل شورای امنیت که تصمیمات لازم الاجرا می گیرد .

۲-۳ : سازمانهای مشورتی؛ مثل مجمع عمومی که تصمیماتش جنبه توصیه ایی دارد یعنی حالت غیرالزام آوراست .

۴- دسته بندی سازمان بین المللی بر اساس نوع اعضاء :

بر این اساس سازمانهای بین المللی به دو دسته تقسیم می شوند؛

۱-۴ : سازمان بین المللی دولتی .

۲-۴ : سازمان بین المللی غیردولتی .

☉ نکته ؛ برای دسته بندی سازمانهای بین المللی ابتدا از معیار چهارم و پس از آن از معیارهای اول ، دوم و سوم استفاده می شود .

بخش دوم : بررسی سازمان های جهانی

در این بخش به بررسی سازمانهای جهانی در دو مورد زیر به بحث و بررسی می پردازیم:

۱- جامعه ملل

۲- سازمان ملل متحد

فصل اول: جامعه ملل

جامعه ملل

پیشنهاد تشکیل جامعه ملل توسط ویلسون رئیس وقت ایالات متحده در سال ۱۹۱۷ مطرح شد ، ویلسون سخنرانی داشت در کنگره ایالات متحده و اصول چهارده گانه ایی را مطرح کرد بر اساس اصل چهاردهم ویلسون یک انجمن عمومی از ملت ها که هدفش «تأمین استقلال سیاسی و تضمین تمامیت ارضی همه کشورها اعم از کوچک و بزرگ باشد باید بر اساس پیمانهای رسمی ایجاد شود» در اینجا مراد از «یک انجمن عمومی از ملت ها» در واقع ایجاد یک سازمان بین المللی را نشان می دهد .

پیشنهاد ویلسون مورد استقبال دولت های اروپایی هم قرار گرفت ، ویلسون سفری به پیرسای در فرانسه داشت و طرح پیشنهادی وی در کنفرانس صلح پیرسای که پایان جنگ جهانی اول بود مورد قبول قرار گرفت و اساسنامه جامعه ملل که به عنوان «میثاق جامعه ملل» معروف بود در این کنفرانس به اتفاق آراء تصویب شد و جامعه ملل در سال ۱۹۲۰ تشکیل و در سال ۱۹۴۵ منحل شد .

اعضاء و ترکیب جامعه ملل

جامعه یک سازمان صرفاً متشکل از دولت ها نبوده و علاوه بر دولت ها یک سری موجودیت های دیگر مثل مستعمرات، سرزمین های تحت الحمايه (دومینیون) که یک مقداری از متعمرات را داشتند می توانند در جامعه ملل عضو شوند مثل مستعمره هندوستان .

در حالی که در سازمان ملل متحد چنین وضعیتی وجود ندارد و صرفاً دولت ها امکان عضویت در سازمان ملل را دارا هستند .

اعضاء جامعه ملل دو دسته بودند که شامل اعضاء موسس و اعضاء جديد است که اين دو اعضاء را در زير مورد بررسي قرار مي دهيم .

اعضاء موسس جامعه ملل

کليه کشورهايي بودن که معاهده صلح ورساي (معاهده ايي که باعث پايان يافتن جنگ جهاني اول بود) را امضاء و تصويب کردند اعم از دول پيروز و دول مقلوب جنگ جهاني اول . برخي از کشورها علي رغم اينکه عضو موسس جامعه ملل بودند و در مرحله اول آمريکا ميثاق جامعه ملل را امضاء کرد اما در نهايت به دليل مخالفت کنگره ميثاق تصويب نشد و ايالات متحده آمريکا به عضويت جامعه ملل در نيامد .

اعضاء جديد جامعه ملل

در صورتي مي توانستند به عضويت جامعه ملل در بيابند که دو سوم اعضاء مجمع ملل به عضويت آنها رأی مثبت بدهند ، حداکثر تعداد عضوي که جامعه ملل داشت شصت عضو بود که با قياس ۱۹۳ عضو سازمان ملل تعداد قابل توجه ايي محسوب نمي شد .

خروج از جامعه ملل

در ميثاق جامعه ملل ، در ماده يک امکان خروج پيش بيني شده بود به موجب اين ماده هر عضو جامعه مي توانست از اين سازمان خارج شود مشروط به اينکه «دو سال قبل از آن اراده خودش را به جامعه اعلام کند ظرف اين مدت تعهدات بين المللي و تعهدات مندرج در ميثاق را انجام دهد» پس با احراز اين شروط مي توانستند هر کشور از جامعه ملل خارج شوند .

پيش بيني امکان خروج از جامعه ملل باعث شده بود که کشورها با تصويب مجمع جامعه از اين سازمان خارج شوند در طول حيات جامعه ملل بيست بار خروج اتفاق افتاد يکي از دلایل فروپاشي جامعه ملل پيش بيني امکان خروج بود ، تجربه که در سازمان ملل متحد تکرار نشد .

اخراج از جامعه ملل

طبق ماده ۱۶ ميثاق هر عضو جامعه ملل را که محکوم به نقض مقررات بين المللي مندرج در ميثاق شده باشد را مي توان از جامعه اخراج نمود اين اخراج بايد به تصويب شورای جامعه برسد اخراج از جامعه ملل يکبار و آن هم در مورد اتحاد جماهیر شوری اتفاق افتاد و علت آن تجاوز نظامی به کشور فلان بود .

ضعف‌ها و ایرادات جامعه ملل به ترتیب ذیل می‌باشند؛

۱- از آنجایی که میثاق جزئی از معاهده پایان دهنده جنگ جهانی اول بود کشورهای پیروز جنگ در مقابل کشورهای مغلوب امتیازات بیشتری را در میثاق برای خود در نظر گرفته بودند و کشورهای مغلوب هم میثاق جامعه ملل را سندی می‌دانستند که بیشتر تأمین‌کننده منافع دول پیروز جنگ می‌باشد در نتیجه به دنبال خروج از جامعه بود.

۲- روش رأی‌گیری در جامعه ملل بود، این روش به صورت اجماع یا اتفاق آراء که این روش رأی‌گیری باعث می‌شد که تصمیمات مهم هرگز اتخاذ نشود راه حل این بود که بجای اتفاق آراء اکثریت آراء ملاک عمل قرار گیرد علاوه بر این همه کشورهای اعم از کشورهای بزرگ و قدرتمند و کشورهای ضعیف از حق رأی برابر در جامعه برخوردار بودند کشورهای قدرتمند که منافع شان در سازمان تأمین نمی‌شد برای رهایی از این وضعیت از جامعه خارج می‌شدند.

۳- صلاحیت مشترک مجمع و شورا در خصوص حفظ صلح و امنیت بین‌المللی می‌باشد، لازم به ذکر است که مهمترین وظیفه سازمان بین‌الملل از جمله جامعه ملل و به تبع آن سازمان ملل حفظ صلح و امنیت بین‌المللی است، این وظیفه بطور مشترک در جامعه ملل به عهده دو رکن یعنی مجمع و شورای جامعه گذاشته شده بود که حدود صلاحیت‌های هر کدام مشخص نبود و در نتیجه نمی‌توانست بطور مؤثر در این رابطه عمل کند، تجربه که در سازمان ملل تکرار نشد.

۴- امکان خروج از سازمان امکانپذیر بودن خروج از جامعه ملل بطور ساده باعث شده بود که کشورهای متجاوز مثل ژاپن، ایتالیا، آلمان بتوانند به راحتی بدون مآخذه و اعمال ضمانت اجرا از سازمان خارج شوند.

📌 **نکته؛** مجمع عمومی و شورا حدود وظایف آن در جامعه ملل مشخص نبوده و این مهمترین ایراد جامعه ملل حساب شده است.

فصل دوم: سازمان ملل متحد

سازمان ملل متحد

سازمان ملل مرهون اقدامات متحددی بود که جامعه بین المللی انجام داد که به چند مورد در ذیل می پردازیم .

الف) منشور آتلانتیک : بین چرچیل نخست وزیر انگلستان و روز ولت رئیس جمهور آمریکا بر روی یک ناوگان جنگی در دریای آتلانتیک این سند را امضاء کرد که در این منشور آمده است ؛ «تا زمانی که نظام وسیع و دائمی^۱ برای امنیت عمومی به وجود نیامده است خلع سلاح ضروری است .»

ب) کنفرانس مسکو و تدران : که با حضور رؤسای سه کشور ؛ انگلستان ، آمریکا ، شوروی تشکیل شد مسئولیت حفظ صلح را مورد توجه قرار داد و از کلیه ملل برای به وجود آوردن صلح کمک خواست .

پ) کنفرانس دمبارتن ارکس و یالتا : در سال ۱۹۴۶ در یک امارتی به همین نام در واشنگتن این کنفرانس برگزار شد ، کمیسیونی مرکب از آمریکا ، انگلستان و شوروی که در این مذاکرات مسئولیت صلح و امنیت بر عهده شورای امنیت گذاشته شده بود که در یالتا این مسئولیت بر عهده شورای امنیت گذاشته شد حق و تو نیز به اعضاء دائم داده شد .

ت) کنفرانس سانفرانسیسکو : که به منظور تهیه و تصویب منشور سازمان ملل شروع به کار کرد در این کنفرانس با وجود انتقاداتی که نسبت به خود منشور وجود داشت در ۲۵ ژوئن ۱۹۴۵ به اتفاق آراء تصویب شد و در همین سال ۱۹۴۵ سازمان ملل تشکیل شد و منشور سازمان دارای ۱۹ فصل و ۱۱۱ ماده است و اساسنامه دیوان بین المللی دادگستری جزء لاینفک و ضمیمه منشور سازمان است .

۱ - اشاره به یک سازمان بین المللی دارد .

اهداف و اصول سازمان ملل

منشور ملل متحد در تاریخ ۲۶ ژوئن ۱۹۴۵ در سانفرانسیسکو در پایان کنفرانس ملل متحد درباره تشکیل یک سازمان بین‌المللی به امضاء رسید و در ۲۴ اکتبر همان سال لازم‌الاجرا گردید.

اساسنامه دیوان بین‌المللی دادگستری جزء لاینفک منشور ملل متحد است. اصلاحات مربوط به مواد ۲۳، ۲۷ و ۶۱ منشور در ۱۷ دسامبر ۱۹۶۳ توسط مجمع عمومی سازمان ملل متحد به تصویب رسید و از ۳۱ اوت ۱۹۶۵ لازم‌الاجرا گردید. اصلاح بیشتری مربوط به ماده ۶۱ در ۲۰ دسامبر ۱۹۷۱ توسط مجمع عمومی به تصویب رسید و در ۲۴ سپتامبر ۱۹۷۳ لازم‌الاجرا گردید. اصلاح ماده ۱۰۹ نیز که در تاریخ ۲۰ دسامبر ۱۹۶۵ به تصویب مجمع عمومی رسید در ۱۲ ژوئن ۱۹۶۸ لازم‌الاجرا گردید.

با اصلاح ماده ۲۳ منشور، تعداد اعضای شورای امنیت سازمان ملل متحد از ۱۱ به ۱۵ افزایش یافت ماده اصلاحی ۲۷ مقرر داشته است که تصمیمات شورای امنیت درباره موضوعات مربوط به آئین کار با رأی مثبت ۹ عضو (سابقاً ۷ عضو) و درباره سایر موضوعات با رأی مثبت ۹ عضو (سابقاً ۷ عضو)، از جمله آراء پنج عضو دائم شورای امنیت، اتخاذ شود.

با اصلاح ماده ۶۱، که در ۳۱ اوت ۱۹۶۵ لازم‌الاجرا گردید، تعداد اعضای شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل متحد از ۱۸ به ۲۷ افزایش یافت. اصلاح بعدی در ماده مزبور که از ۲۴ سپتامبر ۱۹۷۳ لازم‌الاجرا شد، تعداد اعضای شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل متحد را از ۲۷ به ۵۴ افزایش داد.

اصلاح ماده ۱۰۹، که مربوط به بند اول ماده مزبور شد، مقرر می‌دارد که می‌توان یک کنفرانس عمومی توسط دول عضو سازمان ملل متحد در تاریخ و محلی که با دو سوم آراء اعضای مجمع عمومی و رأی هر یک از ۹ عضو (سابقاً ۷ عضو) شورای امنیت تعیین می‌شود تشکیل داد تا در منشور ملل متحد تجدید نظر شود.

بند سوم ماده ۱۰۹ که مربوط به امکان تشکیل کنفرانسی برای تجدید نظر در منشور ملل متحد در دهمین دوره اجلاس عادی مجمع عمومی است به همان صورت باقی مانده و در اشاره‌ای که "رأی هر یک از ۷ عضو شورای امنیت" رفته تغییری داده نشده زیرا سال ۱۹۵۵ در دهمین دوره اجلاس عادی مجمع عمومی و در شورای امنیت براساس بند مزبور اقدام شده است.

ما مردم ملل متحد با تصمیم به محفوظ داشتن نسلهای آینده از بلای جنگ که دوبار در مدت یک عمر انسانی افراد بشر را دچار مصائب غیر قابل بیان نموده و با اعلام مجدد ایمان خود به حقوق اساسی بشر و به حیثیت و ارزش شخصیت انسانی و به تساوی حقوق مرد و زن و همچنین بین ملت‌ها اعم از کوچک و بزرگ و ایجاد

شرایط لازم برای حفظ عدالت و احترام الزامات ناشی از عهدنامه‌ها و سایر منابع حقوق بین‌المللی و کمک به ترقی اجتماعی و شرایط زندگی بهتر با آزادی بیشتر، و برای نیل به این هدفها به رفق و مدارا کردن و زیستن در حال صلح با یکدیگر با یک روحیه حسن همجواری و به متحد ساختن قوای خود برای نگاهداری صلح و امنیت بین‌المللی و به قبول اصول و ایجاد روشهایی که عدم استفاده از نیروهای مسلح را جز در راه منافع مشترک تضمین نماید و به توسل به وسائل و مجاری بین‌المللی برای پیشبرد ترقی اقتصادی و اجتماعی تمام ملل مصمم شده‌ایم که برای تحقق این مقاصد تشریک مساعی نمایی.

و در نتیجه دولت‌های متبوع ما توسط نمایندگان خود که در شهر سانفرانسیسکو گرد آمده‌اند و اختیارات تامه آنان ابراز و صحت و اعتبار آن محرز شناخته شده است نسبت به این منشور ملل متحد موافقت حاصل نموده‌اند و بدینوسیله یک سازمان بین‌المللی که موسوم به ملل متحد خواهد بود تاسیس می‌نمایند.

اهداف در سازمان ملل در ماده ۱ و اصول آن در ماده ۲ منشور آمده است که در ذیل به بررسی آنها می‌پردازیم.

الف) اهداف سازمان ملل

ماده یک منشور در خصوص اهداف سازمان بیان می‌دارد؛ «اهداف ملل متحد به قرار زیر است:

- ۱- حفظ صلح و امنیت بین‌المللی و بدین منظور به عمل آوردن اقدامات دسته جمعی موثر برای جلوگیری و برطرف کردن تهدیدات علیه صلح و متوقف ساختن هرگونه عمل تجاوز یا سایر کارهای ناقض صلح و فراهم آوردن موجبات تعدیل و حل و فصل اختلافات بین‌المللی یا وضعیت‌هایی که ممکن است منجر به نقض صلح گردد با شیوه‌های مسالمت‌آمیز و برطبق اصول عدالت و حقوق بین‌الملل.
- ۲- توسعه روابط دوستانه در بین ملل بر مبنای احترام به اصل تساوی حقوق و خود مختاری ملل و انجام سایر اقدامات مقتضی برای تحکیم صلح جهانی.
- ۳- حصول همکاری بین‌المللی در حل مسائل بین‌المللی که دارای جنبه‌های اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی یا بشردوستی است و در پیشبرد و تشویق احترام به حقوق بشر و آزادی‌های اساسی برای همگان بدون تمایز از حیث نژاد، جنس، زبان یا مذهب و غیره.
- ۴- بودن مرکزی برای هماهنگ کردن اقداماتی که ملل جهت حصول این هدفهای مشترک معمول می‌دارند.»

لذا بر اساس ماده ۱ منشور اهداف سازمان ملل عبارتند از؛

- ♣ حفظ نظم و امنیت بین الملل .
- ♣ توسعه روابط دوستانه بین دولت ها .
- ♣ همکاری بین المللی در حل مسائل اقتصادی ، اجتماعی ، حقوق بشر و آزادی های اساسی .
- ♣ مرکزی برای هماهنگی فعالیت ها .

ب) اصول حاکم بر سازمان ملل

ماده ۲ منشور سازمان ملل در هفت بند این اصول را توضیح داده است .

« ماده ۲- سازمان و اعضای آن در تعقیب مقاصد مذکور در ماده اول بر طبق اصول زیر عمل خواهند کرد:

- ۱- سازمان بر مبنای اصل تساوی حاکمیت کلیه اعضاء آن قرار دارد.
- ۲- کلیه اعضاء به منظور تضمین حقوق و مزایای ناشی از عضویت تعهداتی را که به موجب این منشور بر عهده گرفته‌اند با حسن نیت انجام خواهند داد.
- ۳- کلیه اعضاء اختلافات بین المللی خود را به وسایل مسالمت آمیز به طریقی که صلح و امنیت بین المللی و عدالت به خطر نیافتد، حل خواهند کرد.
- ۴- کلیه اعضاء در روابط بین المللی خود از تهدید به زور یا استفاده از آن علیه تمامیت ارضی یا استقلال سیاسی هر کشوری یا از هر روش دیگری که با مقاصد ملل متحد مابینت داشته باشد خودداری خواهند نمود.
- ۵- کلیه اعضاء در هر اقدامی که سازمان بر طبق این منشور به عمل آورد به سازمان همه گونه مساعدت خواهند کرد و از کمک به هر کشوری که سازمان ملل متحد علیه آن اقدام احتیاطی یا قهری به عمل می آورد خودداری خواهند نمود.
- ۶- سازمان مراقبت خواهد کرد کشورهایی که عضو ملل متحد نیستند تا آنجا که برای حفظ صلح و امنیت بین المللی ضروری است بر طبق این اصول عمل نمایند.

۷- هیچ یک از مقررات مندرج در این منشور، ملل متحد را مجاز نمی‌دارد در اموری که ذاتاً جزو صلاحیت داخلی هر کشوری است دخالت نماید و اعضاء را نیز ملزم نمی‌کند که چنین موضوعاتی را تابع مقررات این منشور قرار دهند لیکن این اصل به اعمال اقدامات قهری پیش‌بینی شده در فصل هفتم لطمه وارد نخواهد آورد.»

براین اساس اصول حاکم بر سازمان ملل به بیان ساده تر عبارتند از؛

۱. **اصل برابری دولت ها در جامعه بین المللی** : دولت ها با هم برابراند با توجه به واقعیت جامعه بین الملل این وضعیت ضرورت دارد .

۲. **اصل حُسن نیت در انجام تعهدات** : دولت های عضو سازمان تعهدات خود را لزوماً باید با حُسن نیت انجام دهند ، اصل لزوم وفای به عهد با حُسن نیت در بند ۲ تأکید شده است .

۳. **اصل حل و فصل مسالمت آمیز اختلافات** : دولت ها موظف اند که اختلاف خود را به طریق مسالمت آمیز حل و فصل کنند راه های حل و فصل مسالمت آمیز عبارتند از ؛ مذاکره ، داوری ، سازش و حل و فصل قضایی اختلافات .

۴. **اصل عدم تهدید به زور و توسل به به زور** : هم تهدید به زور ممنوع است و هم استفاده از آن کشور الف در صورتی که کشور ب را تهدید به حمله نظامی بنماید ، خلاف بند ۴ ماده ۲ عمل کرده است و در صورت استفاده نیز به طریق اوّلا خلاف این اصل است .

۵. **اصل همکاری کشورهای عضو با سازمان ملل و عدم همکاری با کشوری که سازمان ملل علیه آن اقدام احتیاطی (تحریم) و قهری (حمله نظامی) انجام داده باشد** : مثل ؛ قطعنامه علیه ایران تمام کشورها طبق سازمان ملل موظف اند تمام قطعنامه ها را اجراء کنند .

۶. **اصل همکاری کشورهای غیرعضو با سازمان ملل** : تعهدات در منشور جنبه آمره دارد و نسبت به کلیه کشورها حتی کشورهای غیرعضو هم لازم الاجراء است و در مواردی که حفظ صلح و امنیت اقتضاء کند کشورهای غیرعضو هم باید از این اصول حمایت کنند .

۷. **اصل عدم مداخله سازمان در امور داخلی کشورها** : سازمان ملل نباید در این گونه موارد که در صلاحیت ذاتی کشورهاست دخالت کند در منشور سازمان ملل مواردی که جزو صلاحیت ذاتی کشورها است مشخص نشده است اما مواردی مثل اقدامات نظامی برای حفظ صلح علیه متجاوز با مداخله بشردوستانه یا

مداخله برای دموکراسی و مواردی است که بحث هایی برای استثناء نمودن از صلاحیت ذاتی را ایجاد کرده و جامعه بین المللی به دنبال این مسائل نیز می باشد .

ترکیب سازمان ملل

در سازمان ملل بر خلاف جامعه ملل صرفاً دولت ها امکان عضویت دارند به عبارت دیگر سایر نهادها امکان عضویت در سازمان ملل متحد را ندارند ، طبق حقوق بین المللی یک نهاد برای اینکه دولت کشور شود باید حائز سه شرط باشد ؛ **جمعیت ، سرزمین و حاکمیت** البته طبق حقوق بین المللی **عمل شایسته** هم ضرورت دارد .

اعضای سازمان ملل به دودسته اعضای اصلی و اعضای جدید تقسیم می شوند که در ذیل این دو دسته از اعضا را مورد بررسی قرار می دهیم .

اعضای اصلی

کشورهایی بودند که در کنفرانس سانفرانسیسکو شرکت داشتند و حدود ۵۱ کشور بودند لازم به ذکر است که ایران جزو اعضای اصلی و موسس سازمان ملل متحد محسوب می شود .

اعضای جدید

طبق ماده ۴ منشور سازمان ملل برای عضویت در این سازمان چهار شرط ضروری است ؛

۱. کشور بودن .
۲. صلح جو بودن .
۳. قبول تعهدات منشور .
۴. توانایی بر انجام این تعهدات .

بنابراین ماده ۴ منشور سازمان ملل مقرر می دارد ؛ «۱- سایر کشورهای شیفته صلح که تعهدات مندرج در این منشور را بپذیرند و به نظر و تشخیص سازمان قادر و مایل به اجرای آن باشند می توانند به عضویت ملل متحد درآیند.

۲- قبول هر کشوری که واجد شرایط مذکور باشد به عضویت ملل متحد منوط به تصمیمی است که مجمع عمومی بنا بر توصیه شورای امنیت اتخاذ می نماید.»

بر اساس این ماده چهار شرط فوق برای عضویت در سازمان ملل اعضای جدید لازم و ضروری است که این چهار شرط فوق را در ذیل بررسی می نمائیم .

(الف) دولت بودن :

اصل بر این است که دولتها امکان عضویت در سازمان ملل را داشته باشند اما این دارای استثنایی هم بوده است و آن در مورد عضویت اُکراین و روسیه سفید (بلاروس) با این که تنها جزو اتحاد جواهر منشور شوری بودند اما در مجمع عمومی حق رأی داشتند .

(ب) صلح جو بودن :

بدین مفهوم که دولت متقاضی عضویت در سازمان ملل نباید انگیزه های تجاوزکارانه داشته باشند نکته حائز اهمیت این است که صفت صلح جو بودن در بدو امر برای کشورهایی استفاده می شده که علیه دول محور (متحدین) مانند آلمان ، ایتالیا و ژاپن اعلان جنگ کرده بودند. این دول محور عضو دائم شورای امنیت نمی باشند .

(ج) قبول تعهدات منشور :

که این قبول تعهدات منشور از اقدامات اولیه هر کشور برای عضویت در سازمان ملل می باشد ، قبول تعهدات منشور با امضاء و تصویب منشور سازمان ملل توسط دولت متقاضی عضویت انجام می پذیرد .

(د) توانایی بر انجام این تعهدات :

مربوط است به داشتن شایستگی و توانایی اجرای تعهدات منشور توسط کشورهای عضو این بحث در خصوص کشورهای ضربه ایی *micro states* مطرح شده بود که سازمان ملل این کشورها را دارای این قابلیت تشخیص داد .

پذیرش دولت ها در سازمان ملل

پذیرش در سازمان ملل با توصیه شورای امنیت و تصویب توسط مجمع عمومی صورت می گیرد لازم به ذکر است که منظور از توصیه شورای امنیت یک رأی و نظر مشورتی ساده نیست بلکه دقیقاً به معنای تصمیم

می باشد به عبارت دیگر هر عضو دائم شورای امنیت می تواند با رأی منفی خود از عضویت یک کشور در سازمان ملل جلوگیری کند. (بند ۲ ماده ۴ منشور سازمان ملل)

شورای سابق ایالات متحده بارها از حق وتو برای جلوگیری از عضویت برخی کشورها استفاده کردند علاوه بر این متقاضی عضویت باید در مجمع عمومی هم اکثریت دو سوم آراء را کسب نماید در غیر این صورت امکان عضویت در سازمان ملل را نخواهند داشت.

خروج و اخراج از سازمان ملل و تعلیق مزایای عضویت ، تعلیق حق رأی

در این مبحث به خروج و اخراج از سازمان ملل که خروج ارادی و اخراج اجباری است و تعلیق مزایای عضویت و همچنین به تعلیق حق رأی می پردازیم و هر یک را به صورت جداگانه مورد بررسی قرار می دهیم .

الف) خروج از سازمان ملل :

در منشور سازمان ملل ماده ۴ در خصوص اینکه مجوزی برای خروج به دولت ها بدهد پیش بینی نشده البته عدم پیش بینی امکان خروج مغایر دست با اصل آزادی اراده در دولت ها اما فلسفه عدم پیش بینی امکان خروج تجربه جامعه ملل بوده در جامعه ملل کشورها امکان خروج داشتند یکی از علل فروپاشی جامعه ملل حین موضوع بود برای اینکه این تجربه تکرار نشود در منشور چنین امکانی پیش بینی نشده است البته در عمل تا بحال یکبار این خروج اتفاق افتاده و آن هم خروج کشور اندولزی از سازمان ملل بخاطر عضویت مالزی بود .

بنابراین تأثیر عدم پیش بینی این است که اگر خروجی انجام شود این خروج مشروع نیست یعنی اینکه قانونی نمی باشد .

ب) اخراج از سازمان ملل :

به موجب منشور سازمان ملل ماده ۶ منشور «هر یک از اعضای ملل متحد که در تخلف از اصول مندرج در این منشور اسرار ورزد ممکن است بنابر توصیه شورای امنیت و تصویب مجمع عمومی از عضویت سازمان ملل اخراج شود یعنی اینکه سازمان ملل تصمیم می گیرد و دستور بر اخراج یک کشور را می دهد . » لذا علیرغم پیش بینی اخراج در منشور سازمان ملل تا بحال هیچ نمونه از اخراج وجود ندارد .

پ) تعلیق مزایای عضویت :

به موجب ماده ۵ منشور که بیان می دارد؛ « هر عضو ملل متحد که از طرف شورای امنیت بر علیه آن اقدام احتیاطی یا قهری به عمل آمده است ممکن است به وسیله مجمع عمومی و بنابر توصیه شورای امنیت از اعمال حقوق و مزایای عضویت معلق گردد. اعمال حقوق و مزایای مزبور ممکن است به وسیله شورای امنیت مجدداً برقرار شود. » بنابراین هرگاه اقدامات احتیاطی (مثل تحریم ها) یا قهری (مثل حمله نظامی) را مجاز بداند علیه یک کشور ، آن کشور از اعمال حقوق و مزایای عضویت منع خواهد شد این موارد شامل ؛ تعلیق حق رأی - تعلیق حق انتخاب شدن در ارکان سازمان و تعلیق حق شرکت در مذاکرات ارکان مختلف سازمان است . فلذا به نوعی این موارد ضمانت اجرای انضباطی هم محسوب می شوند که شامل ماده ۵ و ۶ منشور می شود .

ت) تعلیق حق رأی :

ماده ۱۹ منشور سازمان ملل به این موضوع پرداخته است که مقرر می دارد؛ « هر عضو ملل متحد که پرداخت سهمیه مالی آن به سازمان به تاخیر افتاده باشد در صورتیکه سهمیه عقب افتاده عضو مزبور معادل یا بیشتر از مبلغ سهمیه مربوط برای دو سال قبل به طور کامل باشد در مجمع عمومی حق رأی نخواهد داشت. معذک اگر مجمع عمومی تشخیص دهد که قصور در پرداخت ناشی از شرایطی است که از حیثه اختیار عضو مزبور خارج است می تواند به چنین عضوی اجازه دهد که در رأی شرکت کند. » ضمانت اجرای عدم پرداخت حق عضویت هر کشور به سازمان ملل است در صورتی که یک کشور حق عضویت خود را به سازمان ملل پرداخت نکند و مبلغ بدهی به میزان دو سال یا بیشتر باشد از حق رأی در مجمع عمومی منع خواهد شد اما در صورتی که مجمع عمومی تشخیص بدهد که عدم پرداخت ناشی از قوه قاهره باشد ضمانت اجرای مندرج در ماده ۱۹ اعمال نمی شود .

ارکان سازمان ملل

ارکان سازمان ملل به دو رکن تحت عنوان ارکان اصلی و ارکان فرعی تقسیم می شوند که در ذیل به بررسی این ارکان می پردازیم .

۱. ارکان فرعی :

توسط ارکان اصلی ایجاد می شود ایجاد ارکان فرعی باید در چهارچوب اهداف و وظایف یک رکن اصلی باشد به عنوان مثال کمیسیون حقوق بین المللی که یک رکن فرعی از رکن اصلی به نام مجمع عمومی است .

۲. ارکان اصلی :

این ارکان عبارتند از ؛

- ۲ ۱. شورای امنیت .
- ۲ ۲. مجمع عمومی .
- ۲ ۳. شورای اقتصادی و اجتماعی .
- ۲ ۴. دیوان بین المللی دادگستری .
- ۲ ۵. دبیرخانه .
- ۲ ۶. شورای قیمومت .

نکته ؛ در خصوص رکن شورای قیمومت باید بیان کرد که در حال حاضر به دلیل منتفی شدن موضوع کار شورای قیمومت با این توضیح که سرزمین تحت قیمومتی باقیمانده است که این شورا شرایط استقلال آن را فراهم کند این شورا کارآیی ندارد و جلسات آن هم برگزار نمی شود ، لذا بحث حذف فصل سیزدهم منشور که در خصوص شورای قیمومت است وجود دارد .

۲-۱: شورای امنیت ؛

بر اساس ماده ۲۴ منشور شورای امنیت که یکی از ارکان اصلی سازمان ملل است مسئولیت اساس حذف صلح و امنیت بین المللی را برعهده دارد ، ملاحظه می شود که مهمترین وظیفه سازمان ملل بر عهده شورای امنیت قرار داده شده است .

فلسفه این امر پیش بینی یک رکن مؤثر و فعال برای واکنش سریع در برابر وضعیت های بر هم زننده صلح و امنیت بین المللی بوده است لازم به ذکر است که اگر بخواهیم دقیق تر موضوع را بررسی کنیم مسئولیت اساسی حفظ صلح در شورای امنیت بر عهده اعضای دائم این شورا گذاشته شده است .

ترکیب شورای امنیت :

شورای امنیت متشکل از پانزده عضو است که ده عضو به عنوان اعضای غیردائم و پنج کشور به عنوان اعضای دائم می باشند .

۲-۱-۱. **اعضای دائم شورای امنیت:** این اعضا عبارتند از ایالات متحده ، بریتانیا ، فرانسه ، چین و روسیه که این کشورها علاوه بر حق عضویت دائم در شورای امنیت از حق (وتو) هم در این شورا برخوردار هستند

علیهذا اعضای دائم شورای امنیت در واقع دول پیروز در جنگ جهانی دوم هستند و ملاحظه می شود که کشورهای قدرتمندی مثل آلمان، ژاپن، ایتالیا در شورای امنیت جایگاهی ندارند.

اعضای دائم انتخابی نیستند به موجب منشور سازمان ملل در کنفرانس سانفرانسیسکو تعیین شدند کشورهای که عضو سازمان ملل هستند با امضاء و تصویب منشور این مسئله را مورد پذیرش قرار دادند در حال حاضر بحث تغییر تعداد اعضای دائم وجود دارد، اما از آنجایی که این موضوع باید توسط خود اعضای دائم تصویب شود در مرحله عمل با مشکل مواجه خواهد شد بحث عضویت کشورهای مثل آلمان، ژاپن، برزیل، هند، ایتالیا در شورای امنیت مطرح می باشد.

۲-۱-۲. اعضای غیردائم شورای امنیت: تعداد اعضای غیردائم ده عضو می باشد پس با احتساب اعضای دائم پانزده عضو خواهند بود و انتخاب اعضاء غیردائم با مجمع عمومی سازمان ملل است که با رأی اکثریت دو سوم اعضا، این انتخاب صورت می گیرد.

مجمع عمومی در انتخاب اعضاء غیردائم به ملاک ها و معیارهایی توجه می کند که این موارد در ماده ۲۳ منشور بیان شده است و این ماده مقرر می دارد؛ «۱- شورای امنیت مرکب است از پانزده عضو سازمان ملل متحد جمهوری چین، فرانسه، اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی (فدراسیون روسیه)، بریتانیای کبیر و ایرلند شمالی و ایالات متحده امریکا اعضاء دائم شورای امنیت هستند مجمع عمومی ده عضو دیگر سازمان را بالاخص باتوجه به شرکت اعضای سازمان ملل متحد در حفظ صلح و امنیت بین المللی و سایر هدفهای سازمان در درجه اول و همچنین با توجه به تقسیم عادلانه جغرافیایی به عنوان اعضاء غیر دائم شورای امنیت انتخاب می نماید.

۲- اعضای غیر دائم شورای امنیت برای یک دوره دوساله انتخاب می گردند، معذک در نخستین انتخاب اعضای غیر دائم پس از افزایش عده اعضای شورای امنیت از یازده به پانزده دو عضو از چهار عضو اضافه شده برای یک دوره یکساله انتخاب می شوند.

عضوی که خارج می گردد بلافاصله قابل تجدید انتخاب نخواهد بود.

۳ - هر عضو شورای امنیت یک نماینده در آن شورا خواهد داشت.

بنابراین معیارها و ملاک ها عبارتند از؛

۱ - کمک به حفظ صلح و امنیت بین المللی؛ با این توضیح که کشورهای که در حفظ صلح و

امنیت بین المللی نقش عمده ای دارند و خود این کشورها چالشی برای حفظ صلح محسوب نمی شوند از امکان عضویت در شورای امنیت برخوردار هستند.

۲- توزیع عدلانه جغرافیایی؛ معمولاً یک نسبت جغرافیایی بین اعضای غیردائم و مناطق جغرافیایی وجود دارد که این نسبت به موجب قطعنامه مجمع عمومی تعیین شده است و بدین نحو می باشد که؛ «دولت های آسیایی پنج عضو، دولت های آمریکای لاتین دو عضو، دولت های اروپای شرقی مثل اکراین، لهستان یک عضو، اروپای غربی یک عضو، اقیانوسیه و سایر دولت ها هم یک عضو.»

📌 **نکته؛** کشورهای عضو غیردائم برای مدت دو سال انتخاب می شوند و مجدداً قابلیت انتخاب را ندارد و این اعضاء همانطوری که مشخص است فاقد حق (وتو) هستند.

نحوه رأی گیری در شورای امنیت

موضوعات در شورای امنیت به دو دسته مسائل مربوط به آیین کار و مسائل به جزء آیین کار تقسیم می شوند که در ذیل به توضیح این موارد می پردازیم.

الف) مسائل مربوط به آیین کار: مانند تشکیل جلسات، دستور کار جلسات، انتخاب رئیس شورا و امثالهم که با اکثریت عددی (نه پانزدهم) اتخاذ می شود با این توضیح که ۹ عضو از ۱۵ عضو که رأی مثبت به موضوع بدهند آن موضوع تصویب می شود و نوع کشور رأی دهنده هم در تصویب موضوع تأثیری ندارد و در خصوص این تصمیمات حق (وتو) هم اعمال نمی شود.

ب) مسائل به جزء آیین کار: که در رأس آن مسائل مرتبط با حفظ صلح و امنیت بین المللی قرار دارد مانند حل و فصل مسالمت آمیز اختلافات، اقدامات احتیاطی یا قهری وقف فصل هفتم، موارد مربوط به تعلیق و اخراج یک عضو و غیره که با اکثریت کیفی (نه پانزدهم) اتخاذ تصمیم خواهد شد بدین مفهوم که ۹ عضو از اعضای شورای امنیت باید به موضوع رأی مثبت دهند و برای تصویب موضوع رأی ۵ عضو دائم ضروری است.

به عبارت دیگر اعضای دائم می توانند با رأی منفی خود (وتو) مانع اتخاذ تصمیم شوند.

📌 **نکته؛** همانطوری که ذکر شد حق وتو یا حق رأی ممتاز به رأی منفی یک عضو دائم شورای امنیت به قطعنامه های این شورا اطلاق می شود.

سوال ؟

رای ممتنع یک عضو دائم چه وضعیتی خواهد داشت ؟

پاسخ این است که رای ممتنع و تو تلقی نمی شود با این مفهوم که با رای ممتنع یک عضو دائم یک قطعنامه تصویب خواهد شد .

تحلیل حقوقی حق وتو

حق وتو یا حق رای ممتاز به رای منفی هر یک از اعضاء دائم شورای امنیت اطلاق می شود ، اعمال این حق در دکتین موافقان و مخالفان زیادی دارد که به بررسی هر یک از آنها در ذیل می پردازیم .

۱. نظر موافقان حق وتو ؛

این نظر موافقان دارای دلایلی است که این دلایل عبارتند از ؛

- ۱ ۴ ← طرفداران معتقد هستند که حق وتو یک امتیاز قانونی است ، که به موجب منشور سازمان ملل به اعضاء دائم داده شده و آنها با امضاء و تصویب منشور (پذیرش منشور) این حق را برای اعضاء دائم پذیرفته اند .
- ۱ ۴ ← از آنجا که پنج قدرت بزرگ (منظور اعضاء دائم می باشد) هر یک برای خود نظری دارند و کشورهای دیگر طبیعتاً تابع هر کدام از نظرات این اعضاء دائم می باشند در نتیجه تصمیمی که توسط اعضاء دائم اتخاذ می شود ددر برگیرنده نظرات کلیه کشورها است .
- ۱ ۳ ← حق وتو عامل متوازن کننده در برابر مجمع عمومی است ، به این مفهوم که همه کشورها در مجمع عمومی اعم از قدرتمند یا ضعیف حق رای برابر دارند ولی در شورای امنیت حق رای با توجه به قدرت آنها اعطا شده است در شورای جامعه ملل و مجمع جامعه ملل کشورها دارای حق رای برابر بودند ، که در نهایت باعث فروپاشی جامعه ملل شد .
- ۱ ۴ ← حق وتو مانع درگیری و جنگ بین اعضاء دائم می شود ، زیرا با اعمال حق وتو به اهداف خودشان می رسند .
- ۱ ۵ ← اگر حق وتو وجود نداشت ممکن بود که سازمان ملل مانند جامعه ملل فروپاشد زیرا کشورهای قدرتمند در صورت عدم تأمین منافعشان از آن سازمان خارج می شدند .

۲. نظرات مخالفان حق وتو؛

۲-۱ ← معتقدند که پذیرش این حق وتو مخالف اصل تساوی برابری حاکمیت دولت ها است و با اعمال این حق این اصل مندرج در منشور نقض شده است .

۲-۲ ← با پذیرش حق وتو هرگونه اقدام از طریق شورای امنیت علیه اعضاء دائم این شورا غیرممکن است چنانچه هر یک از اعضاء دائم مرتکب نقض صلح یا عمل تجاوز نظامی گردد شورای امنیت امکان هیچ اقدامی را علیه دولت عضو دائم شورا نخواهد داشت .

بطور مثال روسیه با تجاوز نظامی به اُکراین قسمتی از خاک این کشور را به خاک خود ملحق کرد و این اقدام نقض بنیادین اصول مندرج در منشور بوده است مانند اصل عدم توسل به زور ، لذا شورای امنیت هیچ واکنشی نشان نداد .

مجمع عمومی

مجمع عمومی رکن تبادل نظر و مشورتی سازمان ملل است و کلیه اعضاء سازمان ملل می توانند در مجمع عمومی حضور داشته باشند ، هر یک از این اعضاء حداکثر پنج نماینده در مجمع عمومی دارند و دارای یک حق رأی خواهند بود .

مجمع عمومی به عنوان یک مجلس جهانی محل ابراز عقائد متفاوت اعضاء جامعه بین المللی است که این امر در اجلاس های سالیانه مجمع عمومی اتفاق می افتد .

تصمیمات مجمع عمومی عنوان قطعنامه دارد اما بر خلاف شورای امنیت این قطعنامه های مجمع عمومی جنبه توصیه ایی و غیرالزام آور دارد البته بدین مفهوم نیست که فاقد هرگونه اثر در روابط بین المللی و حقوق بین المللی باشد ، بنابراین این قطعنامه ها می تواند منشائی برای صدور قطعنامه های الزام آور شورای امنیت باشد یا اینکه مبنایی برای ایجاد عرف بین المللی محسوب گردد .

نحوه رأی گیری در مجمع عمومی

موضوعات در مجمع عمومی به دو دسته مسائل مهم و مسائل غیرمهم تقسیم می شوند که این مسائل در ذیل مورد بررسی قرار داده می شوند .

مسائل مهم؛ در این خصوص تصمیمات مجمع با اکثریت دو سوم اعضاء حاضر و رأی دهنده اتخاذ خواهد شد که این مسائل مهم عبارتند از:

۱. توصیه های مربوط به حفظ صلح و امنیت بین المللی (مجمع عمومی صرفاً می تواند برای حفظ صلح توصیه بنماید.)
۲. انتخاب اعضاء غیردائم شورای امنیت .
۳. انتخاب اعضاء شورای اقتصادی و اجتماعی .
۴. قبول اعضاء جدید در سازمان ملل .
۵. تعلیق حقوق و مزایای عضویت و اخراج اعضاء.
۶. تصویب بودجه .

بر این اساس سایر موضوعات جزو مسائل غیرمهم خواهد بود و اکثریت نسبی (نصف به علاوه یک) ملاک عمل خواهد بود ، لذا مجمع عمومی می تواند با احراز اکثریت نسبی سایر مسائل (مسائل غیرمهم) را در ردیف مسائل مهم قرار دهد در نتیجه اینکه جنبه توصیه ایی پیدا می کند .

دیوان بین المللی دادگستری

دیوان بین المللی دادگستری رکن حل و فصل مسالمت آمیز اختلاف در سیستم نظامی سازمان ملل می باشد ، طبق منشور سازمان ملل دولت ها تکلیف دارند که اختلافات خودشان را بصورت مسالمت آمیز حل کنند .

دیوان بین المللی دادگستری که به عنوان دادگاه لاهه هم معروف است در سال ۱۹۴۵ در لاهه هلند تأسیس شد قبل از ایجاد دیوان بین المللی دادگستری نهادی وجود داشت تحت عنوان دیوان دائمی دادگستری و وابسته به جامعه ملل بود که امروزه این دادگستری وجود ندارد .

صلاحیت دیوان بین المللی دادگستری ؛

کار دیوان بین المللی حل و فصل اختلافات حقوقی و قضائی بین دولت ها است و رسیدگی سیاسی نمی کند و صرفاً حقوقی است ، دیوان بین المللی دادگستری در صورتی صلاحیت رسیدگی به یک موضوع را دارد که خواهان و خوانده دعوا بر این امر رضایت داده باشند .

نظرات دیوان بین المللی دادگستری؛

دیوان بین المللی دادگستری هم می تواند نظرات ترفعی که جنبه الزام آور هستند را صادر کند و هم می تواند نظریات مشورتی که جنبه توصیه ای دارند صادر نماید ، نظریات مشورتی از سوی سازمان بین المللی درخواست می شود و دولت ها حق درخواست چنین نظریاتی را ندارند و صلاحیت ترفعی هم صرفاً با درخواست دولت ها اعمال می شود .

اعضای دیوان بین المللی دادگستری؛

تعداد اعضاء دیوان بین المللی دادگستری پانزده عضو است که از حقوقدانان برجسته بین المللی انتخاب می شوند و برای مدت نه سال مشغول کار در این دیوان می باشند ، علیهذا قضات دیوان بین المللی دادگستری نماینده دولت های متبوع خود محسوب نمی شوند و کاملاً مستقل عمل می کنند که این قضات را مجمع عمومی و شورای امنیت انتخاب می نمایند .

شورای اقتصادی و اجتماعی

رکن اصلی فعالیت های اقتصادی ، اجتماعی و فرهنگی سازمان ملل محسوب می شود و اعضاء این شورا از طریق مجمع عمومی انتخاب می شوند و دارای پنجاه و چهار عضو است از جمله فعالیت های عمده این شورا عبارتند از ؛

۱. انجام مطالعات در زمینه مسائل اقتصادی ، فرهنگی ، اجتماعی و آموزشی می باشد .
۲. صدور توصیه نامه در زمینه های پیش گفته؛ لازم به ذکر است که کلیه تصمیمات شورای اقتصادی ، اجتماعی جنبه غیرالزام آور دارند .
۳. تهیه پیش نویس کنوانسیون های بین المللی .
۴. تشکیل کنفرانس های بین المللی .
۵. مساعدت و ارتباط با سازمان های تخصصی وابسته به سازمان ملل مانند سازمان بهداشت جهانی که از طریق شورای اقتصادی و اجتماعی با سازمان ملل ارتباط پیدا می کند .

دبیرخانه

دبیرخانه یکی دیگر از ارکان اصلی سازمان ملل محسوب می شود که در رأس دبیرخانه ، دبیرکل سازمان ملل وجود دارد ، لذا دبیرکل صرفاً ریاست دبیرخانه سازمان ملل را بر عهده دارد و ریاستی بر اعضاء سازمان ملل ندارد و این دبیرکل از طریق مجمع عمومی و شورای امنیت انتخاب می شود .

بنابراین دبیرکل رئیس شورای امنیت نمی باشد ، البته از جایگاه کاریزماتیک برخوردار است و می تواند در این خصوص نقش های مهمی در مورد حل و فصل دولت ها ایفاء کند ، دبرخانه معمولاً برای یک مدت پنج ساله انتخاب می شوند و این مدت برای یک دوره دیگر هم قابل تمدید است .

